

BP WIESŁAW ŚMIGIEL

ZADANIA HIERARCHII KOŚCIELNEJ WOBEC ZRZESZEŃ RELIGIJNYCH

THE TASKS OF CHURCH HIERARCHY TOWARDS RELIGIOUS ASSOCIATIONS

Abstract. Church hierarchy is the guarantor of permanence and unity of ecclesial structure but it requires religious associations to enrich the Church with charisms and the reviving breath of the Holy Spirit in order to protect Her from extensive institutionalisation. In Poland approximately 8% of Catholics (*participanstes*) belong to religious associations, which proves to be a significant power when it comes to evangelisation. Religious associations contribute to the renewal of the Church and make Her a living structure. Church hierarchy, in turn, offers ecclesial acknowledgement, care and reassurance of using the received charisms for the good of the people of God. Hierarchy protects associations from anarchy and gives them an ecclesial direction. The ministry of hierarchy is also the realisation of a charism of serving among other charisms and gifts in the Church.

Key words: religious associations; groups; movements; communities; societies; ecclesiality; Church hierarchy; bishop; presbyter; clergyman; charism; Church office; group ministry; evangelisation; theology of the laity

Kościół katolicki ma strukturę hierarchiczną i jednocześnie charyzmatyczną. Hierarchia stanowi formę szczególnego udziału w odpowiedzialności i zarządzaniu Kościołem opartą na uczestnictwie w kapłaństwie Jezusa Chrystusa. Stanowi ona podstawę ustroju właściwego tylko Kościołowi jako rzeczywistości bosko-ludzkiej¹. Teologicznie hierarchię kościelną (od *hiera arché* – święty początek, zasada, władza) należy traktować jako dar Chrystusa, będący czynnikiem porządkującym życie

Bp dr hab. WIESŁAW ŚMIGIEL, prof. KUL – biskup pomocniczy diecezji pelplińskiej, teolog pastoralista; adres do korespondencji: ul. Kanonicka 1, 83-130 Pelplin; e-mail: smigiel@kul.pl

Bp Dr hab. WIESŁAW ŚMIGIEL, professor of KUL – auxiliary bishop of the Diocese of Pelplin, pastoral theologian; address for correspondence: ul. Kanonicka 1, 83-130 Pelplin; e-mail: smigiel@kul.pl

¹ A. SZAFRAŃSKI, *Hierarchia w Kościele katolickim*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. VI, Lublin: TN KUL 1993, kol. 841.

wspólnotowe chrześcijan². W aspekcie czynnym hierarchia zamienia luźny zbiór ludzi we wspólnotę eklezjalną. Jednocześnie każdej społeczności ludzi wierzących zapewnia życie w granicach Kościoła, dotyczy to również zrzeseń religijnych.

W ten sposób komunია kościelna swój specyficzny wyraz znajduje w zrzeczonych działalności katolików, którzy solidarnie i odpowiedzialnie uczestniczą w życiu i misji Kościoła (por. ChL 29). Jeśli pozostają w łączności z pasterzami, są znakiem i miejscem urzeczywistniania się Kościoła. Od hierarchii zrzeczenia religijne otrzymują potwierdzenie eklezjalności, opiekę i gwarancję wykorzystania otrzymanych charyzmatów dla dobra ludu Bożego.

Hierarchia kościelna powinna zdawać sobie sprawę, że różne formy zrzeczania się katolików w Kościele przyczyniają się do jego ożywienia i odnowy. Najczęściej rozróżnia się takie formy zrzeczeń, jak ruchy, wspólnoty, stowarzyszenia i grupy (por. ChL 29). Choć różnią się strukturą, metodami i dynamizmem działania, to jednak zawsze są darem Ducha Świętego dla Kościoła. Zróżnicowane zrzeczenia religijne, a szczególnie ruchy i wspólnoty, są bardzo hojnie obdarowane charyzmatami, i z tego powodu powinny zostać otoczone szczególną troską duszpasterską. Stanowią także specyficzną płaszczyznę spotkania charyzmatu z urzędem kościelnym³.

I. HIERARCHIA KOŚCIELNA POTRZEBUJE ZRZESZEŃ RELIGIJNYCH

Kościół naznaczony posługą hierarchiczną stanowi strukturę nośną trwającą poprzez wieki, lecz jest jednocześnie nieprzerwanie poruszany i ożywiany różnego rodzaju ruchami, wspólnotami, grupami i stowarzyszeniami. Dowartościowują one uniwersalistyczny aspekt posłannictwa apostołskiego i życie oparte na radykalizmie Ewangelii i dzięki temu są w stanie zapewnić Kościołowi żywotność i duchową autentyczność⁴. Racją bytu zrzeczeń religijnych jest uczestnictwo w ewangelizacji oraz misji.

Zrzeczenia religijne, jeśli pozostają w łączności z hierarchią kościelną, pomagają chrześcijanom żyć bardziej radykalnie według Ewangelii; są kolebką różnych powołań i rodzą nowe formy konsekracji (EE 16). Stają się również środkiem zaradczym na rozprzestrzenianie się sekt, które skłaniają się do fundamentalizmu lub „wydają się proponować duchowość bez Boga” (EG 63).

² Cz. BARTNIK, *Hierarchia – w teologii*, w: tamże, kol. 841.

³ Por. FRANCISZEK, *Ewangelia bliskości. Rozmowa z polskimi biskupami w katedrze na Wawelu*, „L'Osservatore Romano”, 37(2016), nr 7-8, s. 10.

⁴ Zob. J. RATZINGER, *Opera omnia*, t. VIII/1, *Kościół – znak wśród narodów*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2013, s. 333-357.

Hierarchia kościelna potrzebuje zrzeszeń, aby ubogacać Kościół charyzmatami i ożywym tchnieniem Ducha Świętego i w ten sposób chronić go przed nadmierną instytucjonalizacją oraz skostnieniem (por. EG 63)⁵. Zrzeszenia religijne przyczyniają się do odnowy Kościoła i sprawiają, że nieustannie się oczyszcza i odmładza. Wiele z nich realizuje model eklezjalny pierwszych wspólnot chrześcijańskich, dając wierzącym możliwość permanentnej i integralnej formacji religijnej. Ponadto tworzą one środowiska chrześcijańskie, oparte na przyjaźni i wzajemnej pomocy, które w zsekularyzowanym świecie pozwalają wiernym nie tylko zachować dar wiary, ale również nabrać duchowych sił niezbędnych do ewangelizacji⁶.

Jednocześnie zrzeszenia potrzebują hierarchii kościelnej, by potwierdzała ich charyzmaty i zapewniała im eklezjalność. Hierarchia gwarantuje jedność i stabilność zrzeszeń, a struktura charyzmatyczna, w którą wpisują się zrzeszenia, odpowiada za różnorodność i dynamiczny rozwój. Struktura hierarchiczna jest zbudowana na fundamencie apostołów i ich następców. Nie jest ograniczona czasem i przestrzenią, lecz aktualizuje się w każdym czasie i dowolnym miejscu. Strukturę hierarchiczną tworzą biskupi, pozostający w jedności z każdorazowym następcą św. Piotra, oraz prezbiterzy i diakoni złączeni ze swoim biskupem.

W zrzeszeniach religijnych relacje pomiędzy hierarchią a strukturą charyzmatyczną są zróżnicowane. Istnieją zakresy, w których struktura hierarchiczna i charyzmatyczna pokrywają się, w innych uzupełniają się i są komplementarne, a w jeszcze innych pozostają w napięciu. Pokrywają się, gdyż przedstawiciele hierarchii otrzymują od Ducha Świętego specjalny charyzmat uzdatniający do rządzenia w duchu służby wspólnocie. Charyzmat sakramentalnego urzędu polega właśnie na kierowaniu wspólnotą – wspiera on i rozwija różne zadania i posługi⁷. Uzupełniają się i są komplementarne, ponieważ charyzmat potrzebuje od hierarchii potwierdzenia i często nakierowania na wspólnotę. Wreszcie są w napięciu, ponieważ hierarchia kościelna odpowiada za jedność i porządek, a charyzmaty przeważnie są nakierowane na wolność. Stąd pewne tarcia są nieuniknione, niekiedy prowadzą do bolesnych i niebezpiecznych konfliktów, ale zdarza się również, że są motorem rozwoju. Nawet kryzys przeżywany w duchu wiary potrafi umacniać i prowadzić do większego dobra.

Rozwiązywanie problemów pomiędzy urzędem a charyzmatem w znacznym stopniu zależy od hierarchii kościelnej. Jeśli jej posługa jest rozumiana i realizowana jako charyzmat, to pozwala to twórczo rozwiązać konflikty i znacznie minimalizuje ryzyko rozłamów. Duchowny jako charyzmatyk, to *homo spiritualis*, człowiek prowadzony przez Ducha Świętego⁸. Gwarantuje to właściwą troskę o zrzeszenia

⁵ Por. R.J. HATER, *Przewodnik parafialny po nowej ewangelizacji. Plan działania w dzieleniu się wiarą*, Gubin: Wydawnictwo „Przystanek Jezus” 2015, s. 227-229.

⁶ Por. A. SZULC, *Odnowa Kościoła w Polsce*, w: K. KAUCHA, A. PIETRZYK, W. REBETA (red.), *Rok wiary – rok odnowy*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2013, s. 177-178.

⁷ G.L. MÜLLER, *Dogmatyka katolicka*, Kraków: Wydawnictwo WAM 2015, s. 766.

⁸ J. RATZINGER, *Opera omnia*, t. VIII/1, *Kościół – znak wśród narodów*, s. 337.

religijne oraz „zadomowienie” w nich charyzmatów tak, by budowały i ożywiały, a nie tylko różnicowały.

II. UZNANIE ZRZESZEŃ RELIGIJNYCH PRZEZ PASTERZY KOŚCIOŁA

Pragnienie afiliacji katolików jest konsekwencją chrztu świętego i nie może być ograniczane przez władzę kościelną (por. KPK kan. 215; ChL 29). Jednak nawet jeśli zrzeczenia religijne powstają nieoczekiwanie pod natchnieniem Ducha Świętego bez bezpośredniego udziału hierarchii kościelnej, to ich naturalnym dążeniem jest uznanie przez pasterzy Kościoła. Osąd o autentyczności charyzmatu zrzeczenia należy do kompetencji odpowiedzialnych za to zadanie autorytetów kościelnych (por. KPK kan. 305)⁹. W ten sposób niektóre ruchy i wspólnoty charyzmatyczne uzyskują uznanie kanoniczne.

Zrzeszenie religijne pozostają w zróżnicowanej relacji do hierarchii, dlatego i uznanie przez władzę duchowną przybiera rozmaite formy i różni się stopniem: od uznania, że dane zrzeczenie realizuje cele, które nie są sprzeczne z życiem i misją Kościoła, aż po przekazanie mandatu do współpracy i pomocy hierarchii w wypełnianiu różnych zadań. W innej relacji do hierarchii kościelnej są ruchy, wspólnoty i nieformalne grupy, a w innej stowarzyszenia – różnice w relacji są również pomiędzy stowarzyszeniami o charakterze prywatnym i publicznym.

Pasterze Kościoła kierując się dobrem wspólnym całego Kościoła, mogą po roztroprnym namyśle niektóre zrzeczenia wiernych szczególnie popierać, biorąc za nie odpowiedzialność. Niektórym zrzeczeniom religijnym hierarchia przekazuje również część swoich zadań, jednak zawsze z zachowaniem przepisów prawa kościelnego oraz roztropności. Takie zrzeczenia realizują apostołstwo pomocnicze względem hierarchii kościelnej i otrzymują od niej mandat do reprezentowania jej w różnych sytuacjach życiowych i segmentach życia publicznego, na przykład w polityce. Taką aprobatę pasterzy posiada Akcja Katolicka (por. ChL 31)¹⁰. W niej świeccy drogą wolnego wyboru zraszają się w formie organicznej i trwałej struktury, aby pod działaniem Ducha Świętego, w łączności z biskupem i prezbiterami służyć zgodnie ze specyfiką swojego powołania rozwojowi całej wspólnoty Kościoła, realizacji zadań apostołskich i ożywianiu duchem Ewangelii wszystkich dziedzin życia (por. ChL 31).

⁹ D. REY, *Parafia obudź się. Wyzwania nowej ewangelizacji*, Gubin: Wydawnictwo „Przystanek Jezus” 2014, s. 65.

¹⁰ Do apostołstwa pomocniczego, opartego na mandacie, można również zaliczyć między innymi Legion Maryi.

Ułatwieniem w procesie uznania zrzeszenia religijnego ze strony hierarchii kościelnej jest wypracowanie podstaw i zasad funkcjonowania, które mogą zostać ujęte w formie statutu. Jest to oczywiste w przypadku stowarzyszeń, ale w zrzeszeniach nieformalnych jest bardzo trudne, a czasem nawet niewykonalne. Niemniej tam, gdzie to możliwe, opracowanie statutów stanowi istotny krok otwierający drogę do formalnego uznania zrzeszenia, dającego gwarancję autentyczności jego charyzmatu¹¹.

Z punktu widzenia prawa kanonicznego procedura uznania jest opracowana w stosunku do stowarzyszeń religijnych. W odniesieniu do ruchów, wspólnot i grup droga eklezjalnego uznania powinna być podobna. Stowarzyszenia, jeśli chcą być eklezjalne, muszą otrzymać autoryzację od kompetentnej władzy kościelnej. W celu uzyskania potwierdzenia (zwykle potwierdzenie; nie potwierdzenie prawne, które przyznaje osobowość prawną) należy statuty stowarzyszenia poddać przeglądowi (*revisio*). Wystarczające w tym przypadku jest potwierdzenie (*recognitio*), niewymagane jest uznanie (*approbatio*), które natomiast jest potrzebne, aby została przyznana osobowość prawna (por. KPK kan. 322 § 2). Potwierdzenie może przyjąć różne formy – od dekretu uznania po zwykłe poparcie. Wystarczający jest również tylko fakt przeglądu statutów (pośrednie potwierdzenie)¹².

W praktyce pastoralnej podstawową formą aprobaty jest uznanie przez proboszcza, że w jego parafii działa jakaś forma zrzeszenia religijnego, która wpisuje się w życie i misję Kościoła. Jeśli zrzeszenie religijne rozrasta się i pragnie poszerzyć teren swojego oddziaływania, to powinno uzyskać akceptację od biskupa diecezjalnego. Biskup bowiem ma obowiązek badać różne zrzeszenie religijne i w miarę potrzeby dopomagać im w oczyszczaniu się¹³. Natomiast zrzeszenia o zasięgu krajowym winny zabiegać o poparcie przez Konferencję Episkopatu danego kraju, a międzynarodowe o zatwierdzenie ze strony Stolicy Apostolskiej. Zewnętrznym znakiem uznania eklezjalności jest zatwierdzony statut oraz opieka ze strony asystenta kościelnego¹⁴.

W początkowej fazie rozwoju zrzeszenia religijnego biskup powinien zostać powiadomiony o jej istnieniu, podstawach, zadaniach, metodach pracy i aspiracjach. Jeśli uzna, że jego działanie jest pożyteczne, służy pogłębianiu wiary i budowaniu Kościoła, to może już na tym etapie oficjalnie udzielić aprobaty. Jeśli natomiast zakres działania zrzeszenia religijnego jest znaczny (przekracza granice kilku

¹¹ Por. W. ŚMIGIEL, *Eklezjalność Drogi Neokatechumenalnej*, „Roczniki Teologiczne”, 54(2007), z. 6, s. 367-368.

¹² J. RAPACZ, *Biskup a stowarzyszenia wiernych*, w: P. MAJER (red.), *Biskup pasterz diecezji*, Kraków: Wydawnictwo Naukowe PAT 2003, s. 107-108.

¹³ J. RATZINGER, *Opera omnia*, t. VIII/1, *Kościół – znak wśród narodów*, s. 364.

¹⁴ Papieska Rada do spraw Świeckich sporządzała wykaz grup oficjalnie uznanych przez Stolicę Apostolską oraz ustalała wraz z Sekretariatem Jedności Chrześcijan podstawowe warunki wymagane do zatwierdzenia wspólnot ekumenicznych. Obecnie prawdopodobnie te uprawnienia przejmie Kongregacja ds. Świeckich, Rodziny i Życia.

parafii czy dekanatu), to obiektywna ocena eklezjalności jest konieczna. Przez zakres działania należy rozumieć nie tylko terytorium, ale również oddziaływanie na osoby, na przykład zrzeczenie prowadzi działalność rekolekcyjną.

Potwierdzenie ze strony biskupa jest bardzo ważne, gdyż z faktu, że wierni mogą swobodnie, na mocy chrztu świętego, zrzeszać się, nie wynika, iż każda forma afiliacji jest pożyteczna. Niekiedy kształt zrzeczenia, jej zadania czy sposób działania wymagają dyskretnej korekty ze strony hierarchii, a czasem nawet zdecydowanej interwencji. Może to dotyczyć doktryny oraz praktyki i nie ma nic wspólnego z policyjnym nadzorem, ale jest wyrazem troski i odpowiedzialności za dobro duchowe ludzi, którzy tworzą zrzeczenie. Na pozór – od zrzeczenia religijnego o radykalnym charakterze do destrukcyjnej sekty jest daleka droga, to jednak w praktyce niekiedy ta odległość jest zaskakująco krótka. Nie można zapominać, że skutki działania destrukcyjnych grup religijnych są niszczące dla życia jednostek oraz dramatyczne i bolesne dla wspólnoty Kościoła.

III. TOWARZYSZENIE I OPIEKA NAD ZRZESZENIAMI RELIGIJNYMI

Uznanie przez pasterzy Kościoła nie wyczerpuje opieki pastoralnej nad zrzeczeniami religijnymi. Ich rozpoznanie w świetle kryteriów eklezjalności i zasad dynamiki grupowej jest ważne, ale to dopiero początek długiego procesu. Zrzeczenia religijne wymagają ciągłej troski ze strony hierarchii kościelnej, gdyż pozostawione same sobie narażane są na ekskluzywizm, izolację, przesadny horyzontalizm, zdystansowanie się do Kościoła katolickiego i sekciarstwo¹⁵. Biskupi i prezbiterzy, w mniejszym stopniu również diakoni stali, mają obowiązek wspomagać zrzeczenia religijne służące pogłębieniu duchowości i ewangelizacji, aby mogły rozwijać się w duchu posłuszeństwa ordynariuszowi miejsca i w komunii z nim oraz działać w kontekście jedności Kościoła lokalnego z Kościołem powszechnym¹⁶. Jeśli zrzeczenia religijne charakteryzują się dużą samodzielnością w działaniu, to hierarchia kościelna towarzyszy im w drodze rozwoju.

Eklezjalność zrzeczeń religijnych domaga się stałej obecności i posługi duchownych. W praktyce oznacza to, że – po pierwsze – zrzeczeń religijnych nie można pozostawiać bez opieki pastoralnej ze strony hierarchii kościelnej. Po drugie – duszpasterze powinni nie tylko nadzorować zrzeczenia z zewnątrz, ale w miarę

¹⁵ Por. JAN PAWEŁ II, *Trzeba się dzielić bogactwem charyzmatów. Przesłanie do uczestników „Seminarium na temat nowych ruchów i wspólnot kościelnych”* (16-19.06.1999), „L'Osservatore Romano”, 20(1999), nr 9-10, s. 27.

¹⁶ Por. JAN PAWEŁ II, *List „Ogniquialvolta” do biskupa Paula Josefa Cordesa (30 VIII 1990)*, w: *Statut Drogi Neokatechumenalnej*, Lublin: Centrum Formacji Wspólnot Neokatechumenalnych 2002, s. 156-157.

możliwości uczestniczyć w ich życiu, aby w ten sposób lepiej zrozumieć działające wewnątrz grupy mechanizmy i czuwać nad ich przebiegiem. Wymaga to odpowiedniej polityki personalnej i dobrej organizacji czasu, by troska o zrzeczenia nie przysłoniła innych ważnych zadań duszpasterskich.

Ponadto posługa w zrzeczeniach religijnych jest wymagająca, dlatego ważne jest odpowiednie przygotowanie duszpasterzy. Członkowie hierarchii kościelnej do opieki nad zrzeczeniami religijnymi nie potrzebują szczególnych charyzmatów, ponieważ kapłaństwo służebne jest charyzmatem nieprzemijającym i uniwersalnym, gdyż aktualizuje się w każdej sytuacji pastoralnej¹⁷. Duchowny jest charyzmatykiem w tym sensie, że otrzymuje łaskę potrzebną do ofiarnej i bezinteresownej służby na rzecz Kościoła, pojętego jako wspólnota wspólnot (por. PDV 16). Jednakże prócz charyzmatu kapłaństwa, do owocnej posługi w zrzeczeniach potrzeba dobrej woli, miłości pasterskiej, otwartości, wiedzy i umiejętności praktycznych¹⁸.

Można przyjąć, że troska o zrzeczenia religijne dla duchownego jest obowiązkiem wynikającym z sakramentu święceń. Konieczna jest również formacja kandydatów do kapłaństwa, aby byli dobrze przygotowani do posługi w zrzeczeniach. Pomocą w tym względzie służy studium teologii pastoralnej, ale również praktyki duszpasterskie (por. PDV 58-59). Nie chodzi tylko o formację intelektualną, opartą na studium teologii i dynamiki grupowej, ale o kompetencje praktyczne i „zasmakowania” ducha małej wspólnoty. W wielu seminariach duchownym klerycy w czasie studiów mają obowiązek praktyk pastoralnych również w zrzeczeniach religijnych. Duszpasterstwo oparte na szafarstwie sakramentów i przepowiadaniu słowa jest bardzo ważne, ale w pluralistycznym i zlaicyzowanym świecie coraz ważniejsze jest duszpasterstwo indywidualne i grupowe.

Animacją i promocją zrzeczeń religijnych mogą zająć się również diakoni stali. Nie uczestniczą oni w kapłaństwie ministerialnym, ale przynależą do hierarchii kościelnej. Ich zadaniem nie jest przewodzenie, ale pomoc pastoralna biskupom i prezbiterom. Zdobyte przez diakonów stałych kompetencje teoretyczne (studia teologiczne), a także praktyczne (małżeństwo, rodzina, praca zawodowa) pozwalają im skutecznie posługiwać w zrzeczeniach religijnych, szczególnie w tych nakierowanych na formację rodzin katolickich.

Członkowie hierarchii kościelnej, odpowiedzialni za zrzeczenia religijne, powinni dbać o ich permanentną formację chrześcijańską, aby działały w zgodzie z kryteriami eklezjalności (por. ChL 30) oraz dla dobra Kościoła lokalnego¹⁹. Taka

¹⁷ K. LUBOWIECKI, *Posłowie*, w: KONGREGACJA NAUKI WIARY, *Instrukcja „Ardens felicitatis desiderium” na temat modlitwy o uzdrowienia* (14.09.2000), Wrocław: TUM Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej 2003, s. 31.

¹⁸ Por. FRANCISZEK, *Powołani są jak nieoszlifowany diament*. Przemówienie do uczestników sesji plenarnej Kongregacji do spraw Duchowieństwa, „L'Osservatore Romano”, 35(2014), nr 11, s. 30-31.

¹⁹ Por. W. ŚMIGIEL, *Eklezjalność zrzeczeń religijnych*, Pelplin: Bernardinum 2015, s. 65-77.

formacja przygotowuje zrzeszenia do zaangażowania apostołskiego, a poszczególnych ich członków umacnia w wierze. Jednocześnie formacja chrześcijańska powinna chronić zrzeszenia przed dewiacjami.

Formacja, za którą odpowiada hierarchia kościelna, winna być integralna i dotyczyć najpierw wymiaru ludzkiego, by rozwijać w członkach zrzeszeń pozytywne, prospołeczne i altruistyczne postawy. Następnie formacja powinna obejmować przekaz treści wiary i zasad moralności, aby wykluczyć podejście wybiórcze i relatywistyczne. Ważnym aspektem formacji chrześcijańskiej jest troska o rozwój duchowy. Modlitwa i życie sakramentalne to, obok słowa Bożego, filary owocnego działania zrzeszeń religijnych. Integralna formacja chrześcijańska znajduje swoje ukoronowanie w zaangażowaniu apostołskim zrzeszenia, jak i poszczególnych jej członków.

IV. HIERARCHIA KOŚCIELNA W SŁUŻBIE CHARYZMATU

Członkowie hierarchii kościelnej posługując w zrzeszeniach religijnych, realizują swój kapłański charyzmat, jednocześnie ukierunkowują inne charyzmaty, by służyły Kościołowi. Zrzeszenia religijne, szczególnie ruch charyzmatyczny, chociaż należą do struktury charyzmatycznej Kościoła, to podlegają również strukturze hierarchicznej. W niej znajdują potwierdzenie autentyczności otrzymanych darów i od niej otrzymują opiekę pastoralną. Ta wzajemna relacja nie jest wolna od napięć, gdyż z charyzmatami kojarzy się spontaniczność, wolność i dynamizm, natomiast hierarchia gwarantuje porządek, jedność i wierność Tradycji. Pastoralna troska o zrzeszenie religijne nie może być swoistym „kagańcem” dla aktywności charyzmatycznej, ale pomocą w rozwoju. Nie można zapominać, że w zrzeszeniach religijnych „na nowo rozpalila się wiara, bez ‘gdyby’ i ‘ale’, bez wykrętów i bocznych furtek, w całości jako dar i cenny podarek niosący życie... Duch Święty wszędzie, gdzie wkracza, zawsze burzy własne planowanie człowieka”²⁰.

Sporo trudności wprowadza samo rozumienie hierarchii kościelnej jako urzędu. Posługa hierarchiczna w jej różnych stopniach (biskup, prezbiter, diakon) jest jedyną trwałą i wiążącą strukturą, która wprowadza w Kościół ład i konstytuuje go jako instytucję. Jednakże, przypuszczalnie ze względów ekumenicznych, przyjęło się nazywanie sakramentu święceń (*ordo*) po prostu urzędem. Nie można go jednak rozumieć instytucjonalnie, ponieważ jest sakramentem i tym samym „zwykle socjologiczne rozumienie instytucji okazuje się zupełnie nie na miejscu”²¹.

Duch Święty ubogaca Kościół przeróżnymi darami, w tym hierarchicznymi oraz charyzmatycznymi (por. DM 4). Charyzmaty są duchowymi łaskami, które

²⁰ J. RATZINGER, *Opera omnia*, t. VIII/1, *Kościół – znak wśród narodów*, s. 334.

²¹ Tamże, s. 335.

przemieniają człowieka i uzdalniają go do pozytywnego i twórczego przyjęcia powołania. Jednak *Ecclesia pure charismatica* byłaby Kościołem irracjonalnym, kierującym się subiektywnymi odczuciami, co prowadziłoby do chaosu i rozproszenia. Natomiast Kościół nadmiernie akcentujący strukturę hierarchiczną, z lekceważeniem lub pomięciem charyzmatów, byłby skostniałą instytucją z przeszłości, bez dynamizmu i życia. Nie wolno zapominać, że hierarchia kościelna, a głównie biskupi, są fundamentem i zabezpieczeniem takiej charyzmatyczności, która prowadzi do dobra i umocnienia wspólnoty eklezjalnej. Urząd hierarchiczny i dar charyzmatyczny nie są zjawiskami samoistnymi, posiadającymi nieograniczoną autonomię istnienia i działania. Obydwie te rzeczywistości ściśle i nierozdzielnie są związane z życiowym kontekstem, jakim jest dla nich Kościół. Wzajemność tych powiązań polega na swoistym połączeniu, które sprawia, że urząd i charyzmat warunkują strukturę Kościoła, tak jak ona warunkuje ich treściową zawartość²².

Hierarchia w Kościele jawi się jako jeden z wielu darów Ducha Świętego dla budowania Kościoła²³. Jest ona również charyzmatem i spełnia szczególną rolę w stosunku do innych charyzmatów. To przecież Duch Święty ustanowił pasterzy Kościoła i dla wspólnego dobra obdarzył ich charyzmatem rozeznawania charyzmatów²⁴. Nie powinno zatem być opozycji pomiędzy charyzmatem a hierarchią.

Zadaniem pasterzy jest czuwanie, by w zrzesczeniach religijnych, obok charyzmatów, należyte miejsce zajmowały sakramenty i posługi, przez które Duch Święty prowadzi, uświęca i przyozdabia cnotami Lud Boży. Jest to szczególnie ważne, by zrzesczenia religijne akcentując rolę wspólnoty i słowa Bożego, nie lekcewały życia sakramentalnego, ponieważ prowadzi to do protestantyzacji Kościoła katolickiego. Jezus ofiaruje się Kościołowi w słowie Bożym, głoszonym i słuchanym, oraz w sakramentach (por. VD 51).

Ponadto charyzmaty, które pojawiają się w zrzesczeniach, nie powinny być powodem do wynoszenia się ponad innych członków Kościoła, a tylko inspiracją do pracy na rzecz wspólnoty²⁵. W świetle pneumatologii integralnej, uwzględniającej nauczanie św. Łukasza, św. Jana oraz św. Pawła, najważniejszym darem Ducha Świętego jest teologalna cnota miłości, a nie charyzmaty specjalne, jak na przykład

²² S. NAGY, *Charyzmat i urząd w Kościele*, „Zeszyty Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego”, 19(1976), nr 3, s. 46.

²³ Pasterzom nie może zabraknąć osobistych darów charyzmatycznych, które towarzyszą im w posługiwaniu. One bowiem nadają wypełnianym przez nich obowiązkowi pełnię. Nie są zastępowane przez urząd, ale dzięki niemu uzyskują pełniejszy wyraz. B. TESTA, *Instytucja i charyzmat kapłaństwa hierarchicznego*, „Communio”, 17(1977), nr 3, s. 64.

²⁴ K. LUBOWIECKI, *Posłowie*, s. 31.

²⁵ Duch Święty działa w Kościele przez urząd (*per sacramenta et ministeria*) oraz w sposób wolny. Charyzmaty są udzielane wiernym bez jakiegokolwiek rozpoznanego klucza. Może je otrzymać członek hierarchii kościelnej, osoba konsekrowana oraz katolik świecki. Wszystko w myśl zasady: „Wszystko zaś sprawia jeden i ten sam Duch, udzielając każdemu tak, jak chce” (1 Kor 12,11).

dar uzdrawiania lub glosolalia. Z kolei najbardziej pneumatyczną rzeczywistością dostępną w Kościele jest Eucharystia, która dzięki Duchowi Świętemu uobecnia uwielbionego Jezusa (por. EdE 16). Pragnieniem zatem każdego charyzmatyka powinno być częste uczestnictwo w Eucharystii oraz praktykowanie dzieł miłosierdzia. Bez służby na rzecz ubogich, samotnych, chorych i potrzebujących charyzmatyka tracą swoją wiarygodność (por. 2 Kor 9,6-15). W związku z tym członkowie grup religijnych, szczególnie zaangażowani w ruch charyzmatyczny, powinni zabiegać nie tyle o dary spektakularne, ile o służebne, które stanowią stałą wartość dla Kościoła²⁶.

Hierarchia kościelna powinna szczególną troską otaczać ruch charyzmatyczny, ponieważ to w nim często występują zjawiska nadzwyczajne, na przykład spoczynek w Duchu²⁷, glosolalia²⁸ oraz charyzmat uzdrawiania²⁹. Wymagają one roztropności i wiedzy ze strony hierarchii, gdyż w zewnętrznej formie łatwo je pomylić z chorobą psychiczną, histerią lub nawet działaniem złego ducha. W przejawach zewnętrznych działanie charyzmatu i złego ducha jest bardzo podobne, czasem nawet identyczne. Dlatego jedyną skuteczną i prostą weryfikacją autentyczności charyzmatu jest stosunek do hierarchii kościelnej, Eucharystii i innych wiernych (spoza ruchu).

Zbytняя emocjonalność, irracjonalność, pogarda dla autorytetu i instytucji nie może być uważana za dary charyzmatyczne, ponieważ nie służy jedności, ale prowadzi do anarchii i rozłamu. Powinna spotkać się z szybką i jednoznaczną reakcją przełożonych kościelnych. Jednak rozeznając autentyczność charyzmatów należy pamiętać, że życie duchowe składa się z różnych etapów rozwoju, w których znajdują się momenty szybkiego wzrostu, ale pojawia się także doświadczenie zastoju i zniechęcenia. Dotyka to również wspólnot charyzmatycznych. Dlatego badając charyzmaty, przedstawiciele hierarchii muszą odznaczać się wiedzą, cierpliwością i roztropnością pasterską, aby nie podjąć decyzji zbyt pochopnie, kierując się negatywnymi emocjami, urażonymi ambicjami, plotkami lub grą pozorów (por. Iz 11,3). Stosunek hierarchii kościelnej do zrzezeń religijnych streszczają słowa św. Pawła:

²⁶ W pierwszych gminach chrześcijańskich charyzmaty spektakularne, szczególnie dar języków, były nierzadko kłopotliwe i spotykały się z napomnieniem św. Pawła. W Liście do Rzymian i w późniejszych katalogach stopniowo były coraz mniej akcentowane i zastępowane charyzmatami służebnymi. Por. A. KULIBERDA, *Weźmiecie w darze Ducha Świętego. Duszpasterskie znaczenie grup modlitewnych, chrztu w Duchu Świętym i glosolalii*, Częstochowa: Mamre 2005, s. 25-44.

²⁷ Zob. L.J. SUENENS, „Spoczynek w Duchu” kontrowersyjne zjawisko, Kraków: Wydawnictwo Światło-Życie 2005.

²⁸ M. SZENTMÁRTONI, *Psychologia pastoralna*, Kraków: Wydawnictwo WAM 1995, s. 114-117.

²⁹ „Charyzmatu uzdrawiania” nie można zarezerwować dla określonej grupy wiernych lub wybranych osób. Charyzmatami rządzi inna logika (por. 1 Kor 12,11). Trzeba oddać się do dyspozycji bezgranicznej woli Ducha Świętego, który niektórym udziela swego daru, aby ukazać potęgę łaski Zmartwychwstałego. Por. KONGREGACJA NAUKI WIARY, *Instrukcja „Ardens felicitatis desiderium” na temat modlitwy o uzdrowienia* (14.09.2000), Wrocław: TUM Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej 2003, nr 25-30.

„Ducha nie gaście, prorocтва nie lekceważcie! Wszystko badajcie! Trzymajcie się tego, co dobre, a unikajcie wszystkiego, co złe” (1 Tes 5,19-22).

BIBLIOGRAFIA

- FRANCISZEK, Adhortacja apostolska „Evangelii gaudium”, Kraków: Wydawnictwo M 2014.
- FRANCISZEK, Powołani są jak nieoszlifowany diament. Przemówienie do uczestników sesji plenarnej Kongregacji do spraw Duchowieństwa, „L'Osservatore Romano”, 35(2014), nr 11, s. 30-31.
- FRANCISZEK, Ewangelia bliskości. Rozmowa z polskimi biskupami w katedrze na Wawelu, „L'Osservatore Romano”, 37(2016), nr 7-8, s. 10.
- HATER R.J., Przewodnik parafialny po nowej ewangelizacji. Plan działania w dzieleniu się wiarą, Gubin: Wydawnictwo „Przystanek Jezus” 2015.
- JAN PAWEŁ II, List „Ogniquilvolta” do biskupa Paula Josefa Cordesa (30 VIII 1990), w: Statut Drogi Neokatechumenalnej, Lublin: Centrum Formacji Wspólnot Neokatechumenalnych 2002, s. 155-157.
- JAN PAWEŁ II, Trzeba się dzielić bogactwem charyzmatów. Przesłanie do uczestników „Seminarium na temat nowych ruchów i wspólnot kościelnych” (16-19.06.1999), „L'Osservatore Romano”, 20(1999), nr 9-10, s. 27.
- KONGREGACJA NAUKI WIARY, Instrukcja „Ardens felicitatis desiderium” na temat modlitwy o uzdrowienia (14.09.2000), Wrocław: TUM Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej 2003.
- KULIBERDA A., Weźmiecie w darze Ducha Świętego. Duszpasterskie znaczenie grup modlitewnych, chrztu w Duchu Świętym i glosolalii, Częstochowa: Mamre 2005.
- MÜLLER G.L., Dogmatyka katolicka, Kraków: Wydawnictwo WAM 2015.
- NAGY S., Charyzmat i urząd w Kościele, „Zeszyty Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego”, 19(1976), nr 3, s. 45-55.
- RAPACZ J., Biskup a stowarzyszenia wiernych, w: P. MAJER (red.), Biskup pasterz diecezji, Kraków: Wydawnictwo Naukowe PAT 2003, s. 103-120.
- RATZINGER J., Opera omnia, t. VIII/1, Kościół – znak wśród narodów, Lublin: Wydawnictwo KUL 2013.
- REY D., Parafio obudź się. Wyzwania nowej ewangelizacji, Gubin: Wydawnictwo „Przystanek Jezus” 2014.
- SUENENS L.J., „Spoczynek w Duchu” kontrowersyjne zjawisko, Kraków: Wydawnictwo Światło-Życie 2005.
- SZENTMÁRTONI M., Psychologia pastoralna, Kraków: Wydawnictwo WAM 1995.
- SZULC A., Odnowa Kościoła w Polsce, w: K. KAUCHA, A. PIETRZYK, W. REBETA (red.), Rok wiary – rok odnowy, Lublin: Wydawnictwo KUL 2013, s. 169-181.
- ŚMIGIEL W., Eklezjalność Drogi Neokatechumenalnej, „Roczniki Teologiczne”, 54(2007), z. 6, s. 365-377.
- ŚMIGIEL W., Eklezjalność zrzeczeń religijnych, Pelplin: Bernardinum 2015.
- TESTA B., Instytucja i charyzmat kapłaństwa hierarchicznego, „Communio”, 17(1977), nr 3, s. 62-73.

ZADANIA HIERARCHII KOŚCIELNEJ WOBEC ZRZESZEŃ RELIGIJNYCH

Streszczenie

Hierarchia kościelna jest gwarantem trwałości i jedności struktury eklezjalnej, ale potrzebuje zrzeszeń religijnych, aby ubogacać Kościół charyzmatami i ożywczym tchnieniem Ducha Świętego i w ten sposób chronić go przed nadmierną instytucjonalizacją. W Polsce do zrzeszeń religijnych należy około 8% katolików (*participanstes*), co stanowi znaczną siłę ewangelizacyjną. Zrzeszenia religijne przyczyniają się również do odnowy Kościoła i sprawiają, że jest on żywym organizmem. Natomiast od hierarchii kościelnej zrzeszenia otrzymują potwierdzenie eklezjalne, opiekę i gwarancję wykorzystania otrzymanych charyzmatów dla dobra ludu Bożego. Hierarchia broni zrzeszenia religijne przed anarchią oraz nadaje im eklezjalny kierunek. Posługa hierarchiczna również jest realizacją charyzmatu służebnego wobec innych charyzmatów i darów obecnych w Kościele.

Słowa kluczowe: zrzeszenia religijne; grupy; ruchy; wspólnoty; stowarzyszenia; eklezjalność; hierarchia kościelna; biskup; prezbiter; duchowni; charyzmat; urząd kościelny; duszpasterstwo grupowe